

Van Mendele tot *Maus*... De honderd beste joodse boeken

Herman Note

Enige tijd geleden ontving ik het herfstnummer van *Pakntreger*, het magazine van het National Yiddish Bookcenter. Daarin stonden de resultaten van een op zijn minst opmerkelijk project: een alfabetische lijst van honderd *Great Jewish Books*. Het dossier werd ingeleid door hoofdredactrice Nancy Sherman, elk boek (soms gaat het om verzamelde verhalen of gedichten) kreeg een kort commentaar en ieder van de negen juryleden schreef een (mooi!) essay bij 'zijn' of 'haar' lievelingsauteur. De lijst vermeldt joodse boeken in het Duits, Engels, Frans, Hebreeuws, Italiaans, Jiddisch, Spaans, Russisch en Nederlands (*Het achterhuis* van Anne Frank). De gebruikte taal mocht geen criterium zijn.

De alfabetische klassering camoufleert het een beetje (eigenlijk werd voor die vorm gekozen omdat de juryleden er anders in geen honderd jaar uit zouden komen), maar het gaat wel degelijk om de honderd beste boeken! Het verslag van het hele jureringsproces, dat ongeveer een jaar in beslag nam, maakt dat duidelijk. De jury kreeg een eerste inventaris aangereikt van vierhonderd mogelijke titels. Elk jurylid paste die basislijst blijkbaar heel kritisch aan. Slechts twee boeken kwamen op alle negen naar de eindjurering meegebrachte discussielijsten voor: Sjolom Alejchems *Tevje der Milchiker* en Henry Roths *Call it Sleep*.

De lijst is er toch gekomen, en zoals te verwachten (en zelfs een beetje gewenst door de jury) lokt hij meteen reactie, discussie en kritiek uit. Waarom juist honderd boeken, hoorde ik bijvoorbeeld, en geen zesennegentig of honderddrie? En kan het wel dat in zo'n lijst die in de zomer van 2001 werd afgesloten een werk uit 2000 is opgenomen (Michael Chabon, *The Amazing Adventures of Kavalier & Clay*)? En waarom, ik zeg maar wat, geen Danilo Kiš? Je zoekt dus al snel naar criteria.

Een joods boek wordt geschreven door een jood en onderzoekt *Jewish experience or sensibility*, stelde Aaron Lanski voor. Het tijds criterium duwt de betekenis van die *experience* in een boeiende richting: de lijst begint namelijk bij de *haskole*, waardoor hij zich de facto richt op de kritische confrontatie met de moderniteit - in vrede en oorlog, armoede en rijkdom, liefde en dood.

De lijst zou zich verder ook beperken tot literatuur: proza, poëzie, toneel en dagboeken. Intrinsiek literaire kwaliteiten moesten bepalend zijn, los dus van alle bestsellersgedoe.

Ik kan me voorstellen dat de negen juryleden zich maar al te zeer bewust waren van het hachelijke van hun onderneming: hoe stel je zo'n lijst op zonder meteen het odium van joods cultureel imperialisme over je heen te krijgen, vroeg Robert Alter zich af.

Dat alles maakt het project en de discussie die het onvermijdelijk uitlokt zo uitdagend en tegelijk problematisch. Ik ben dankbaar voor de lijst, omdat hij mijn aandacht vraagt voor werken die ik anders nooit zou lezen, of die ik nu graag wil herlezen. Maar tegelijk bewaar ik hetzelfde wat onbehaaglijke gevoel als bij het lezen van Ruth Wisse's *The Modern Jewish Canon*. (The Free Press, Londen, 2000 – Wisse was een van de juryleden.) Elk hoofdstuk in haar boek vormt een rijk gedocumenteerd essay over een van 'haar' auteurs (Je vindt ze stuk voor stuk terug in de lijst.) Je leest haar essays en je wilt de auteurs opnieuw en soms anders lezen. Maar tevergeefs zoek je naar de verhoopte samenhang: de 'canon'. Ruth Wisse slaagt er niet in me te overtuigen van haar criteria. Die term canon hangt overigens een beetje in de lucht tegenwoordig. Ik kom hem wat te vaak tegen. Hij manifesteert alleszins een behoefte aan grotere zekerheid in het veld van de literatuur, maar hoe kan hij die zekerheid bieden waar hij zelf zo onzeker blijft?

Met twintig auteurs is de Jiddische literatuur prachtig vertegenwoordigd; van sommigen worden zelfs twee of drie titels genoemd. Naast proza van Mendele, Peretz, Sjolom Alejchem, An-ski en de Singers, ook veel poëzie: Manger, Leyvick, Glatstein, Sutzkever, Molodowski, en ook auteurs waaraan Grine Medine in dit en volgende nummers breed aandacht wil besteden: Moisej Koelbak, Perets Markisj, Dovid Bergelson en Der Nister.

De 'lijst', de negen essays en de namen en functies van de juryleden vindt u uiteraard in *Pakntreger*, maar ook op de webstek van het National Yiddish Bookcenter:

www.yiddishbookcenter.org.

Alleen al uit respect voor het initiatief zouden we ons als Jiddisjisten aan de discussie moeten wagen.